

İstanbul Tarih Öncesi Araştırmalarından Tunç Çağı Verileri

Şengül G. Aydıngün – Volker Heyd
Hakan Öniz – Emre Göldoğan

Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü (İTA Projesi Başkanı) – Prof. Dr., Bristol Üniversitesi UK – Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı – Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Prehistorya Anabilim Dalı.

BRONZE AGE FINDS FROM İSTANBUL PREHISTORIC RESEARCH PROJECT

Abstract

There are still large gaps in Istanbul's prehistoric chronology. Especially our knowledge covering the periods of the Early Bronze and Iron Ages is very limited. Finding new evidences to fill this gap is one of the objectives of our Istanbul Prehistoric Research Project. Fieldworks in the past years provided data supporting this objective. The flint tools uncovered in Istanbul's western districts of Avcılar-Firuzköy, the handmade burnished potteries identified in Çatalca Inceğiz and the Dağyenice-Karatepe/Kartepe caves gives new archaeological insights dating from the Bronze Age to the Iron Ages. The pottery fragments discovered in the Çatalca region show that the Bronze Age cultures of the Balkans reached right to the mountainous and forested zones in the west of Istanbul. On the other hand, the results obtained from the detailed surveys and geophysical studies we carried out in Silivri-Selimpaşa Höyük situated at Istanbul's Marmara Sea shores, showed that in the Early Bronze Age the höyük was under the influence of Western Anatolian cultures. Thus the western side of Istanbul is showing influences from two different spheres. No doubt Istanbul's western side was part of the trade route leading from Mesopotamia, over Anatolia to the Balkans which was established towards the end the Early Bronze Age.

Key Words: İstanbul, Early Bronze Age, Çatalca-Inceğiz, Dağyenice-Karatepe Caves, Selimpaşa Höyük, Ancient Trade.

Özet

İstanbul'un tarihsel kronolojisinde büyük boşluklar bulunmaktadır. Özellikle Erken Tunç ve Demir Çağları kapsayan dönemler hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. İstanbul Tarihöncesi Çağlar Yüzeý Araştırması'nın amaçları arasında bu boşluğu dolduracak yeni kanıtlar bulmak vardır. Yapılan çalışmalar projenin amaçlarını destekler veriler sunmuştur. İstanbul'un batısındaki ilçelerden Avcılar-Firuzköy'de ele geçen çakmaktaşı aletler, Çatalca Inceğiz ve Dağyenice-Karatepe/Kartepe mağaralarında tespit edilen el yapımı aklı çanak çömlek parçaları Tunç Çağı ile Demir Çağları arasına tarihlenecek yeni arkeolojik kanıtlar sunmuştur. Çatalca bölgesinde ele geçen seramik parçaları, Balkan Tunç Çağı kültürlerinin İstanbul'un kuzeybatısında dağlık ve ormanlık bölgelere kadar ulaştığını göstermektedir. Diğer taraftan, İstanbul'un Marmara kıyısında yer alan Silivri-Selimpaşahöyük'te yaptığımız detaylı incelemeler ve jeofizik çalışmalarda elde edilen sonuçlar ise höyüğün Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu kültürleri etkisi altında kaldığını göstermektedir. İki ayrı kültür bölgesinin etkilerinin görüldüğü İstanbul'un batı yakası Erken Tunç Çağı sonlarına doğru iyice belirginleşen Mezopotamya-Anadolu-Balkanlar arasındaki organize ticaretin geçiş rotası üzerinde olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Erken Tunç Çağı, Çatalca Inceğiz, Dağyenice-Karatepe Mağaraları, Selimpaşa Höyük, Antik Ticaret.

İstanbul'un özellikle Erken Tunç ve Erken Demir çağları arasındaki dönemleri kronolojik açıdan oldukça boşluklarla doludur. Söz konusu dönemlere ait verileri tespit etmek ve bu dönemlerin kronolojik boşluklarının doldurulmasına katkı sağlamak amacıyla İTA¹ projesi adıyla bilimsel bir proje hazırlanmış, değişik disiplinlerden uluslararası bir heyet oluşturularak, Kültür ve Turizm Bakanlığı izinleri ile çalışmalara başlanmıştır (Harita 1). 2007-2013 yılları arasında sürdürülen araştırmalarda İstanbul'un Avrupa yakasındaki Avcılar, Çatalca, Silivri ilçeleri ağırlıklı olarak taranmıştır. Diğer ilçelerdeki çalışmalar devam etmektedir. Yapılan yüzey araştırmalarında Erken, Orta ve Son Tunç ile Erken Demir çağlarına ait seramikler, taş aletler, ağırşak, metal kalıplar ve takılar ele geçmiştir. Bu makalede Tunç Çağı'na ait veriler üzerinde durulacaktır.²

Avcılar- Firuzköy Yarımadası Tunç Çağı Verileri

Küçükçekmece Gölü'nün batı kıyısında yer alan Firuzköy yarımadası üzerinde sürdürülen yüzey araştırmalarında çok fazla miktarda çakmak taşı alet ve yarı işlenmiş ham madde ele geçmiştir. Çakmaktaşıları Alt, Orta ve Epipaleolitik, Çanak Çömleksiz Neolitik ve daha geç döneme tarihlenebilmektedir.³ Bu alet grubu içerisinde yazımızın konusunu oluşturan Tunç Çağı'na tarihleyebildiğimiz taş aletlerin malzemesinin bölgenin yerel taşları olduğu İstanbul Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hayrettin Koral ve aynı anabilim dalından öğretim üyelerinin yaptığı incelemelerden anlaşılmaktadır. Erken Tunç Çağı'na tarihlenebilen aletler daha çok açık krem ve üzeri benekli türde sileks kökenlidirler.

Çatalca- İnceğiz ve Dağyenice Tunç Çağı Verileri

İstanbul'un kuzeybatısındaki ilçelerden Çatalca'nın kuzeyinde derin bir vadi içinde yer alan İnceğiz mağaralarının üst kısmındaki nekropol alanında ve Dağyenice köyünün kuzeydoğusundaki dağlık ve ormanlık arazideki, Karatepe ya da Kartepe olarak tanınan mağaralarda ele geçen monokrom, koyu renkli el yapımı seramik

parçaları, Erken Tunç Çağı'nda bölgenin Balkanlar'ın Ezero kültürünün etkisi altında kaldığını göstermektedir. Dağyenice köyü sınırlarında kalan ormanlık alanda ilk kez tarafımızdan tespit edilen Karatepe Doğal Mağara grubu ASPEG⁴ üyeleri ile değerlendirilmiş ve çizimleri yapılmıştır. Beş adet olarak tespit ettiğimiz mağaralarda yapılan incelemelerde, küçük insan gruplarının bu mağaralarda kısa süreli olarak konakladıkları ve mağara içinde düzenlemeler yaptıkları anlaşılmıştır. Mağaralar tarafımızdan Karatepe 1-5 olarak numaralandırılarak adlandırılmış ve ASPEG tarafından Türkiye Mağara Envanteri'ne kaydedilmiştir. "Karatepe 2" olarak numaralandırılan en geniş mağaranın giriş ağzında ve geniş salonunda bol miktarda el yapımı koyu kahve-gri renkli az pişmiş kaba seramik parçaları ile yanmış büyük baş hayvan kemikleri bulunmuştur (Çizim 1, Res. 1-2-3a-3b-4-5-6).

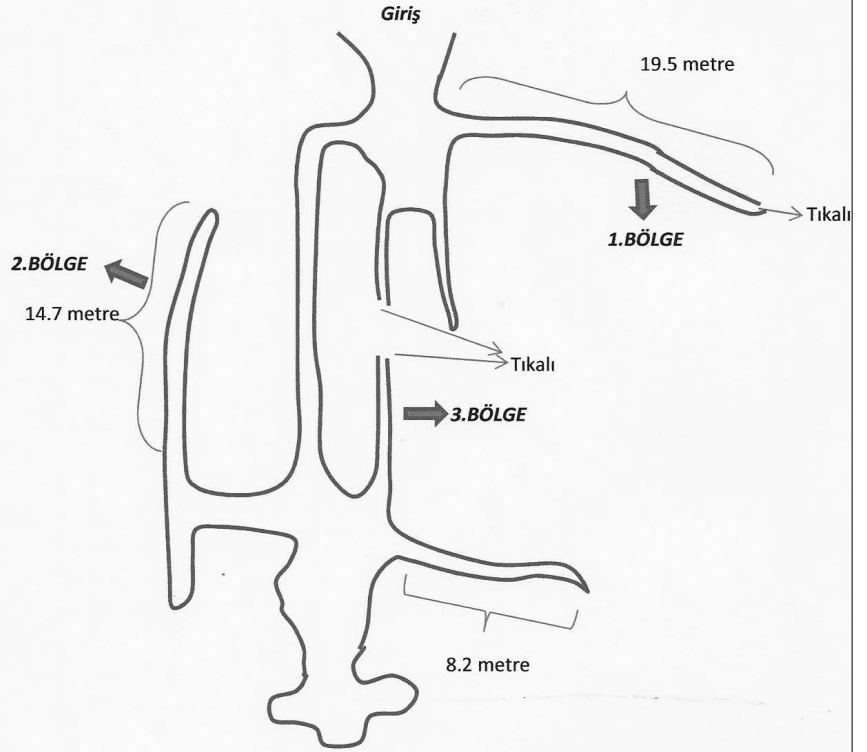
KARATEPE MEVKİİ (2)

ÇATALCA

Çizim: Ali Aytaç

Ölçüm: Ali Aytaç, Hakan Eğilmez, Engin Selamsız

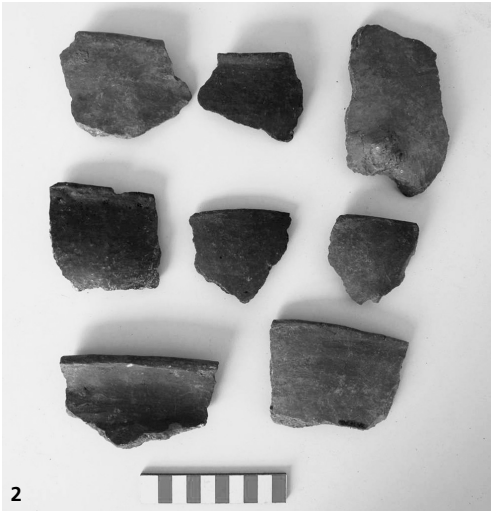
Harita: 1/A - Plan

Bölgeden alınan numuneler ayrı torbalarda bölge isimleriyle ayrılmıştır.

Çizim 1

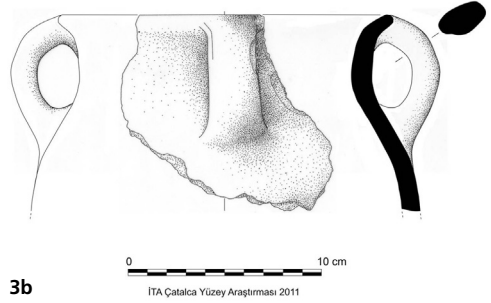

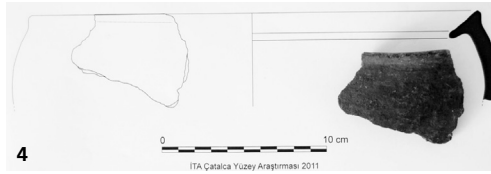
2

3a

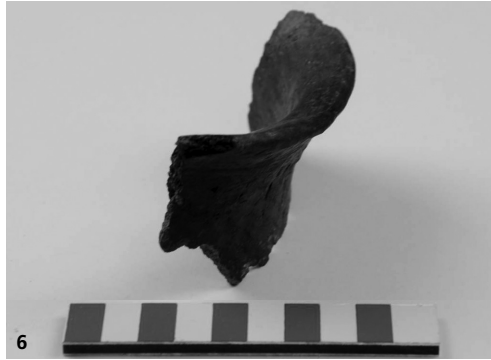
3b

4

5

6

Silivri-Selimpaşa Höyük Tunç Çağı Verileri

İstanbul'un Trakya kesiminde Silivri ilçesi sınırlarında yer alan Selimpaşa Höyük, kuzeyden gelerek Marmara Denizi'ne ulaşan Kavaklıdere'nin denize döküldüğü noktanın batı yönünde bir yükselti biçiminde kendisini gösterir. Höyüğün önünde uzanan kumsal, Kavaklıdere ile 800 m. doğuda yine Marmara Denizi'ne dökülen Kocadere'nin getirdiği alüvyonlarla oluşmuştur. Höyük, İstanbul'un batısında Trakya kesiminde kalabilmiş son büyük höyük olması nedeniyle önem kazanmaktadır.⁵

Çevredeki yapılaşmadan geriye kalan kısmıyla höyük, 300X140 m. boyutlarında, 42.000 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Tepe ve aşağı kesim olarak iki seviyeli höyüğün günümüzdeki en tepe noktası deniz seviyesinden 15 m. yüksekliğindedir, batı yönde 5 m.ye kadar hafif eğimle höyük seviyesi düşmektedir⁶ (Google Fotoğraf).

Jeofizik sonuçları,⁷ höyüğün tepe kısmında doğu yönde denizle birleşen Kavaklı-

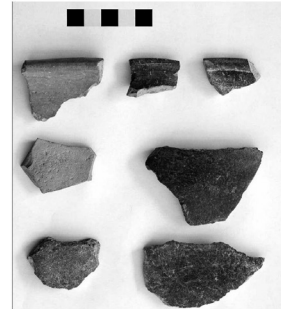
dere yönünde, 2 m.lik bir sur ya da çevre duvarı ile çevrili yukarı ve aşağı yerleşime benzeyen bir yerleşim biçimine⁸ sahip olabileceğini göstermiştir (Heyd vd. 2010). Yukarı yerleşimde bitişik düzende trapez biçimli dörtgen yapılardan oluşan, muhtemelen kerpiç ya da taştan, birkaç odalı yapıların arkadan radyal biçimde sur ya da çevre duvarına doğru düzenlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Höyüğün bu haliyle Erken Tunç Çağı'nın "Anadolu Yerleşim Planı" özelliklerini gösterdiği sanılmaktadır.⁹

2009 yılı araştırmalarımız sırasında Selimpaşa Höyüğü'nün karaya bakan kısmında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Kavaklıdere üzerine bir köprü çalışmasına başlanmış ve kazılan alandaki kesitten höyüğün günümüzdeki zemin seviyesi altındaki toprağın katmanlaşması izlenebilmiştir. Katmanlar arasındaki kültür toprağı seviyeleri iki kez denizel dolgu göstermiştir. Marmara Denizi'ndeki kıyı seviyelerinin bir kaçkez değiştiği kesitlerde açıkça görülebilmektedir. Kazı çalışmaları -3,5 m. seviyede bir ahşap köprü kalıntısını da ortaya çıkarmıştır (Res. 7). Kavaklıdere ile höyük geçişini sağladığı sanılan ahşap köprü kalıntıları üzerinde Peter Kuniholm ekibi tarafından yapılan dendrokronolojik çalışmalarda halka sayısı yetersiz geldiğinden tarihlendirme yapılamamıştır. Belediye işçileri birkaç yıl önce höyüğün kara kısmından geçen yolda altyapı çalışması yaparken bu ahşap köprü kalıntısı ile aynı seviyede büyük küpler içinde insan iskeletlerine rastladıklarını ve kepçeler ile bulguların denize döküldüğünü belirtmişlerdir.

Yaptığımız incelemelerde ağırlıklı olarak Geç Kalkolitik-Erken Tunç Çağı yerleşimi olduğu anlaşılan Selimpaşa Höyüğü'nün Marmara'ya dökülen bir nehrin kenarında denize açık biçimde kurulmuş olması, Eski Çağ deniz ticareti için özel olarak bölgenin seçildiğini gösterir. Höyüğün üzerinde toplanan seramik parçalarının en erkeni Geç Kalkolitik-ETÇ I, en geç olanları ise Yunan Klasik Çağlarına aittir. Tarih Öncesi döneme gruplanan çanak çömlekler iki grubu oluşturur.

Birinci Grup; koyu renkli ağırlıklı olup Batı Anadolu'nun "Kumtepe IB" evresinin seramikleri ile benzerlikler göstermektedir (Res. 8). Birkaç parça yiv kazımalı ve içi beyaz boyalı seramik parçası Batı Anadolu Troia I-Yortan grubunu andırmaktadır. Ezero-Vinça kültürlerine benzeyen birkaç seramik parçası diğerlerine göre oldukça yabancıdır ve azınlıkta kalmaktadır.

İkinci grup; el yapımı metal oksitli turuncu-kırmızı astarlı ağırlıklı büyük ve geniş yay-

van Troia II'nin A1 tabaklarını andırmaktadır. Bu tabakların A2 olarak adlandırılan ağır dönen çarkta kırmızı astarlı olarak üretilmiş olanlarına ait parçalar da ele geçmiştir. Aynı tabakların hızlı çarkta üretilmiş açık kırmızı devetüyü/ grimsi alacalı parçaları da mevcuttur (Res. 9-10-10a). Çark yapımlarının ağız kenarları daha fazla belirginleştirilmiştir. Devetüyü renkli yatay bir kulp parçası da ETÇ sonlarına doğ-

ru ortaya çıkan yatay ilmik kulplu parçalara benzemektedir (Res.11). Seramik buluntular arasında gri renkli çark yapımı bir şişe parçası da dikkat çekmektedir (Res.12).

Orta Tunç Çağı'na tarihlenebilen çark yapımı, çok ince ve iyi pişmiş yüksek boyunlu gri seramikler az miktarda ele geçmiştir.

Diğer Buluntular

Bir adet bikonkav biçimli pişmiş toprak ağırşak parçası ve bir adet taştan yassı balta ve havaneli ile bronz küpe parçası, taştan metal tel kalıbı (Res.13) Erken Tunç Çağlarına tarihlenmektedir. Höyük, Tunç Çağı boyunca Anadolu, Balkanlar, Avrupa arasındaki ilişkileri daha yakından anlamamızı sağlayacak eksik bilgileri tamam-

layacak çok önemli bilgilere sahip bir arşiv niteliğindedir.

Selimpaşa'nın Tunç Çağları boyunca Karadeniz'e açılmak isteyen deniz tüccarlarına güvenli bir liman/ barınak, aktarma yeri konumunda olması höyüğü, bu dönemin anahtar bir yerleşmesi yapmaktadır. Selimpaşa Höyük, Boğazlardan geçerek Karadeniz ve Ege arasında ticaret yapan denizciler yanında Güneydoğu Avrupa ve Trakya'dan gelen kara ticaretinin deniz yoluyla buluşup, diğer bölgelere

ulaşmasını sağlayacak kavşak konumuyla bölgeler arasında önemli bir rol üstlenmiş olmalıdır.

Selimpaşa Höyüğü'nün, Tunç Çağları boyunca Kırklareli- Kanlıgeçit'in Balkanlar ve Trakya ile Anadolu ve Yakın Doğu bağlantısını sağlayan limanı olabileceği belirtilmektedir (Özdoğan/Parzinger 2012: 276-277; Özdoğan 2011: 221). Höyük üzerinde ele geçen metal oksitli kırmızı astarlı tabak parçaları ve diğer seramik buluntular ile jeofizik sonuçlar höyüğün, Marmara Bölgesi'nde Çanakkale-Troia II/III; (Korfmann 2001: 347-354) ve Kırklareli-Kanlıgeçit (Özdoğan/Parzinger 2012: 276-277.) yerleşmeleri ile paralel bir dönemde yerleşilmiş olduğuna işaret etmektedir. Özdoğan'ın önerdiği biçimde Erken Tunç Çağı'nın sonlarında Istranca Dağları'nda yer alan altın ve bakır yatağına ulaşmak ve uzak noktalararası ticareti sağlamak amacıyla Troia II/III, ün bir kolonisi biçiminde kurulduğu düşünülen (Özdoğan 2011: 221.) Kanlıgeçit'in, ticari ürünlerinin Selimpaşa üzerinden Troia ve de Karadeniz ile Ege dünyasına aktarılmış olması akla yatkın gelmektedir. Selimpaşa'nın kuzeybatısında yaklaşık 120 km uzaklıkta yer alan Kanlıgeçit'in, İstanbul Boğazı'na ulaşacağı en düzgün ve aktif hat, günümüzde de ana yol olarak kullanılan Pınarhisar, Saray, Çerkezköy, Selimpaşa hattıdır (Harita 2). İki yerleşim arasındaki karayolu mesafesi yaya olarak yaklaşık dört günlük bir süreyi kapsar. Kanlıgeçit'ten Selimpa-

şa'ya ulaştıktan sonra Eski Çağlar için en hızlı ve ucuz ulaşım yolu, deniz yolculuğu başlayabilmektedir. Bu sayede Turan Efe'nin önerdiği gibi Erken Tunç Çağı III'te Suriye-Kilikya'dan başlayan ve İç Batı Anadolu üzerinden Marmara'nın güney kıyısına ulaşan örgütlü bir ticaretin yürütüldüğü "Büyük Kervan Yolu"¹⁰ ile kesişen uzak mesafeli ticaretin denizle buluştuğu önemli bir aktarma merkezi olarak rol almış olabilir.

Selimpaşa Höyük, Marmara kıyısında Silivri yakınlarında Kınalı-Kanallı Köprü (Kılıç 2008), Çanakkale Karaağaçtepe (Özbek 2008a-b) ile beraber Anadolu kırmızı astarlı ve çark yapımı çanak çömleğe sahip üç merkezden birisidir. İlginç bir şekilde, Kuzeybatı Anadolu'dan Güneydoğu Avrupa'ya geçişteki anahtar nokta olması gereken, İstanbul'un Boğaz çevresi, kırmızı astarlı çanak çömlek örneklerini çıkarmamıştır. Dönmez tarafından Arkeoloji Müzesi koleksiyonlarından tanıtılan seramikler koyu renkli el yapımı olanlardır (Dönmez 2006). Akla yakın gelen bir başka olasılık ise iki kıtayı birbirine bağlayacak bir köprü görevi görecektir olan İstanbul Boğazı'nın kuzeyinin daha çok Karadeniz sahil kesimlerine yönelmiş olması, dolayısıyla da Selimpaşa ile karşılaştırıldığında, tamamen başka farklı özellikler göstermesidir (Efe 2004:27-37). Selimpaşa, M.Ö. 3. binin ikinci yarısında Çanakkale Boğazı ve Troya ile yakın ilişkiler göstermektedir.

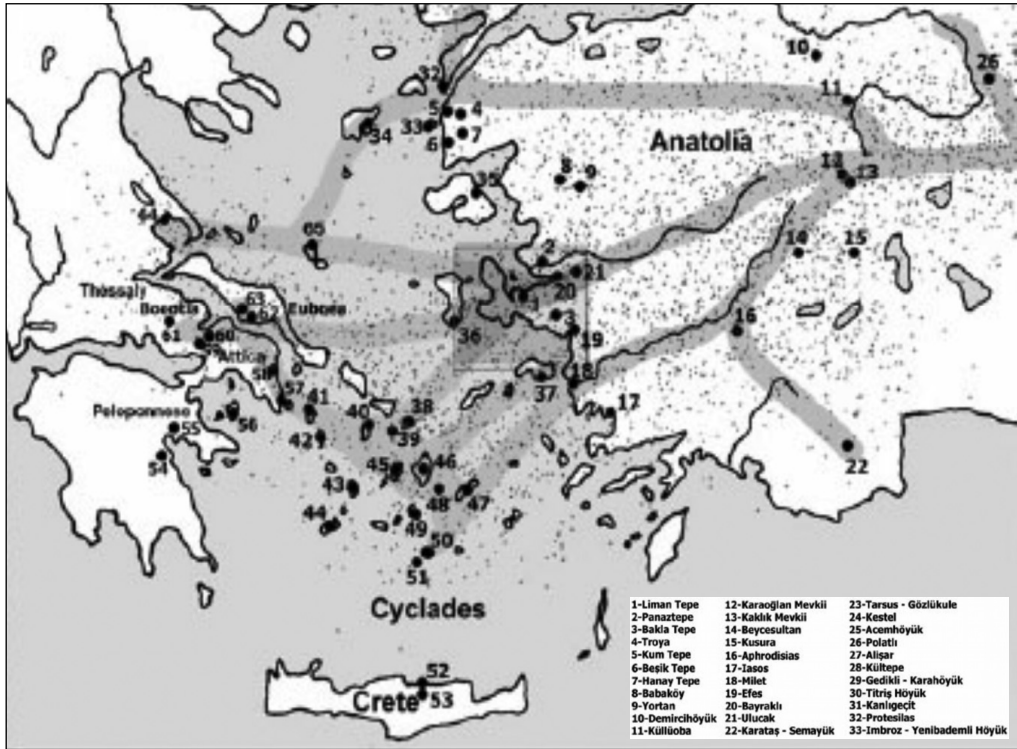
Sonuç

İstanbul Tarih Öncesi Çağlar Yüzey Araştırması kapsamında tespit ettiğimiz Erken Tunç Çağı'na tarihlenebilen seramikler ve buluntu yerleri, Avrupa'nın güneydoğusu ile (Eski Trakya, günümüz Bulgaristan'ı, Balkan Dağları'nın güneyi, Kuzey Yunanistan, Nestos Irmağının doğusu (Yunan Trakyası ve Türkiye Trakyası) ile karşılaştırdığımızda; M.Ö. Orta/Geç 4. biniden M.Ö. 3. bin ortalarına kadar olan dönemde ortaya kafa karıştıran bir görünüm çıkmaktadır. Bir tarafta İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının her iki tarafında da paylaşılan koyu renkli el yapımı bir seramik topluluğu bulunmaktadır. Bu "Çanak-Çömlek Birliği" muhtemelen bölgenin Neolitikleşmesinden beri türünün ilk örneğini oluşturmaktadır. Örneğin en ikonik kap tipi olan ve de kazısı yapılan ya da yüzey araştırmalarında tespit edilen arkeolojik alanlarda en çok karşılaşılan koyu yüzlü, içe dönük kalınlaştırılmış ağızlı çanaklara (Georgiev vd. 1979; Bertemes 1998; Fridrich 1997; Sarı 2009) bakıldığında bu bağlantı şüphesiz M.Ö. 3. binin içlerine kadar devam etmektedir. Ancak bu yakınlık ne bilinen az sayıdaki yerleşimlerdeki yapısal özellikler açısından veya bu dönemin gömülerinde ne de maddi olarak dönemin maden eşyalarında görülebilmektedir (Nikolova 1999: 287; Efe/Fidan 2006). Aslına bakılırsa her iki bölge kültürel açıdan son derece farklı yollar izlemiştir. Güneydoğu Avrupa M.Ö. 3100/3050 yılında başlayarak Yamnaya insanların sızma bölgesinin doğal bir parçası haline gelmiş ve 3. binin ilk çeyreği boyunca etkili olmuştur (Heyd 2011). Onunla birlikte Ezero A Kültürü de kendini Trakya ovalarında yerleştirmiştir (Georgiev vd. 1979; Schwenzer 2005). Bu gelişime belki de nüfus yoğunlaşmasının ve ekonomik yeniden yapılanmanın ilk adımları olarak bakılabilecekse de, yerleşimler ortalama boyda ve organizasyonda kalmış ve mütevazı bir sosyal gelişmişlik seviyesi ortaya çıkmıştır. Bu devirde ne göz dolduran mezar gömüleri, ne zengin hazine gömütleri ne de basit bir saç tokasının ötesinde değerli metal nesneler vardır (Alexandrov 2009). M.Ö. 3. binin ilk çeyreğinde Güneydoğu Avrupa'da Yamnaya hâlâ baskındır. Bu durumda, tarımla geçinen, höyüklerde yerleşik Ezero A ve B1 kültürü ile hayvanları ile göçerlik yapan ve geniş otlaklarda yaşayan Yamnaya arasında bir çeşit değiş tokuş siste-

mi, bir çeşit symbiotik bir denge olabileceği hayal edilebilir. Fakat ikinci çeyrekte, Yamnaya kurgan ve gömüleri sayıca hızla azalırken ve Ezero höyükleri hem yerel, hem de bölgesel olarak genişlerken durum değişir.

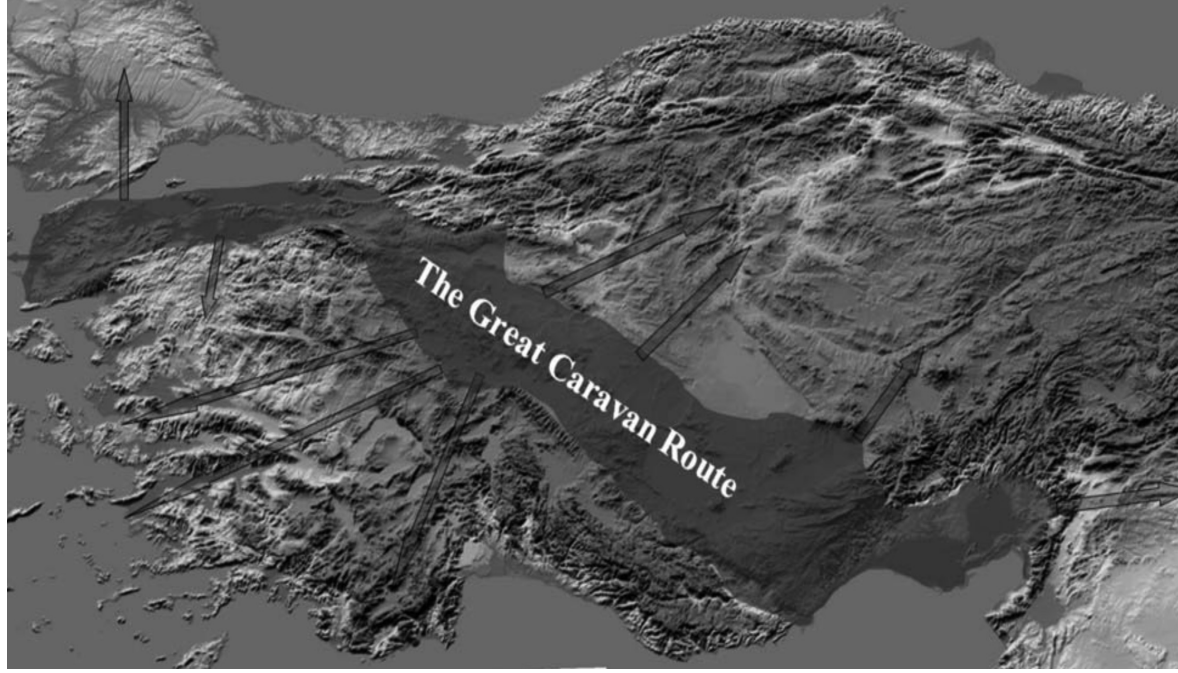
M.Ö. 3. bin Güneydoğu Avrupa'da hâlâ göreceli olarak-orta seviyeli bir sosyal ve ekonomik karmaşıklıkta ve bir ölçüde Kuzey Pontik kaynaklı göçebelerin daha ağır bastığı şeklinde tanımlansa da, M.Ö. 2400 - 2000 tarihleri arasındaki dönem karmaşıklıkta ve bölgenin çok daha büyük bir ticaret ve değiş tokuş ağına dahil olmasında, patlarcasına bir gelişme göstermiştir. Ayrıca ortaya yepyeni depas'lar, tankart'lar, ilmi kulplu kaseler, fincanlar, çark yapımı tabaklar, insize pyksis'ler, kesik gaga ağızlı testiler, süzgeçler, Suriye şişeleri gibi kap türleri yanında kalaylı bakırdan bronzlar, hilal biçimli baltalar, süs baltalar, kıvrık saplı hançerler, madeni hazineler, topuz başlı, gözlü iğneler, kurşun figürinlerin taş kalıpları ve kurşun figürinler, ayak biçimli mühürler yanında Uzak Doğu'dan yarı kıymetli taşlardan statü ve süs objeleri ve prestij nesneleri ortaya çıkmıştır.

Bu malların ve insanların bölgeye akmasındaki esas itici güç hiç şüphesiz gelişkin bir değiş tokuş ve organize olmuş bir ticarettir. Doğal olarak, o güne kadar dünyanın gördüğü en büyük değiş tokuş ağının da zirveye çıktığı tarihlere denk gelmesi tesadüf değildir. O zamanlar en azından bin yıldan beridir tamamen şehirleşmiş Güney Mezopotamya'da merkezi olan bu ticaret ağı bir tarafta Batı Hindistan, diğer tarafta Anadolu ve Güney Avrupa, ayrıca Orta Asya'dan da önemli alanları içine almaktadır (Rahmstorf 2006; 2011a; 2011b). Bu ticaret ağının Anadolu ve Ege sahillerinde ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik anlamdaki etkileri son yıllarda Anadolu Ticaret Ağı (Şahoğlu 2005) ve Büyük Kervan Yolu (Efe 2004, 2007; Efe/Ay- Efe 2001; 2007) tanımlamaları ile yayımlanmıştır. Her iki çalışmada da Kanlıgeçit ve Türkiye Trakya'sı tartışmalarının kapsamına alınmış olmasına rağmen Avrupa'nın en güneydoğu

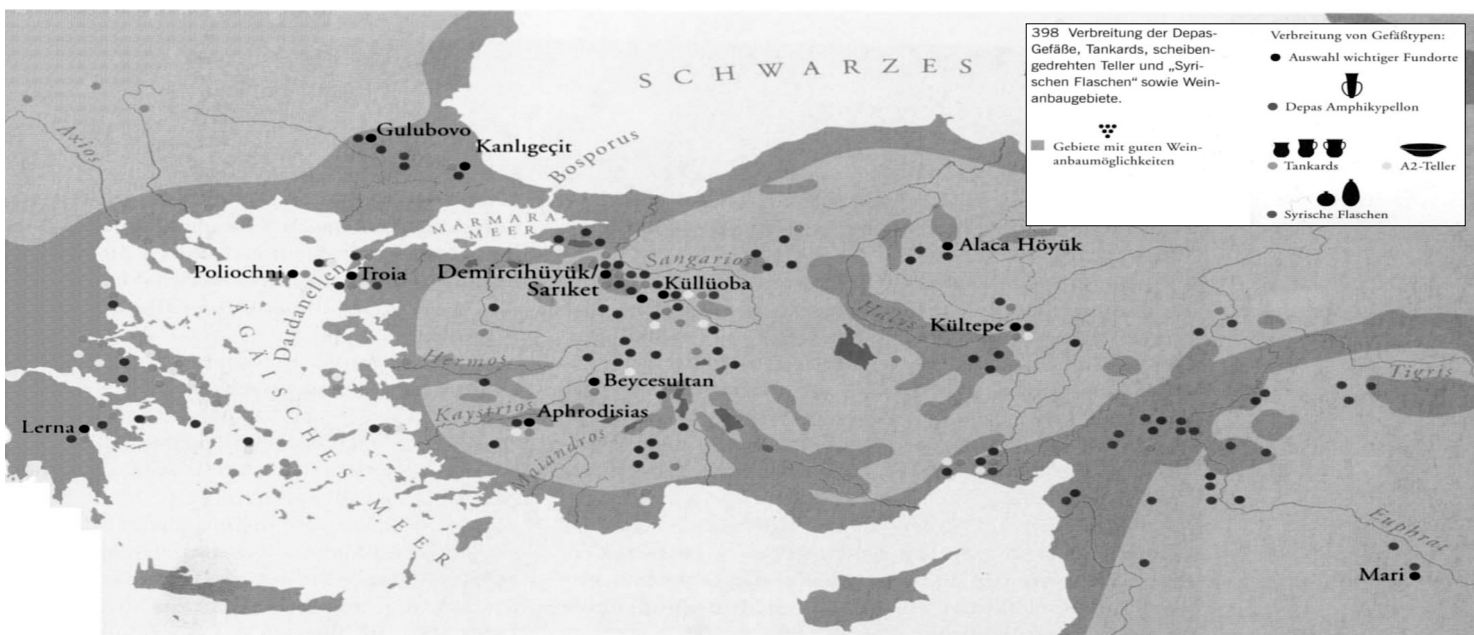

Harita 3: Anadolu Ticaret Ağı, V. Şahoğlu, "The Anatolian Trade Network and the Izmir Region During the Early Bronze Age". Oxford Journal of Archaeology, 2005, 24, no.4: 339-361.

ucu olan İstanbul'un bu ticaret ağının ne kadar parçası olduğundan veri azlığından olsa gerek söz edilmemiştir (Harita 3-4). Korfmann tarafından ETÇ dönemine ait Balkanlar ile Mezopotamya arasındaki ticari alışveriş ürünlerinin dağılımının ele alındığı çalışmada (Korfmann 2001) da İstanbul'un bulunduğu bölge açık kalmıştır (Harita-5). Bu durumun yeni verilerle gözden geçirilmesi gerekmektedir. İstanbul Tarih Öncesi Araştırmaları projesi bu amaçla çalışmalarına devam etmektedir.

Harita 4: Büyük Kervan Yolu, T. Efe. "The Theories of the 'Great Caravan Route' between Cilicia and Troy: The Early Bronze Age III in Inland Western Anatolia". *Anatolian Studies*, 2007, 57: 47-64.

Harita 5: Depas'lar, Tankart'lar, çömlekçi çarkında üretilmiş tabaklar ve Suriye şişelerinin yayılım alanı haritası, M. Korfmann, Troia Düş ve Gerçek Troia, İstanbul 2001, s. 363.

NOTLAR

1. İTA projesi (İstanbul Tarih Öncesi Çağlar Arkeolojik Araştırmaları). İTA projesi, 1980'li yıllarda İstanbul'u da kapsayan, Mehmet Özdoğan başkanlığında yürütülen "Doğu Marmara Bölgesi" Araştırmaları projesi sırasında ele alındıktan uzun bir süre sonra başlayan ilk çalışmadır. Kocaeli Üniversitesi başkanlığında, Bristol, İstanbul, Madrid Autonoma, Dan Hagen, Bryn Mawr üniversitelerinden bilim insanlarının katılımıyla çalışmalar devam etmektedir.
2. İstanbul'un Erken Demir Çağı'na ait veriler Arkeoloji Sanat Dergisi'nin 142. sayısında " Erken Demir Çağda İstanbul Boğazı Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu'ya Geçişine Dair ilk Bulgular" başlıklı makalemizle tanıtılmıştır.
3. Taş aletlerimizin tarihlemesinde ve sınıflanmasında Prof. Dr. Mehmet Özdoğan, Prof. Dr. Nur Balkan Atlı, Prof. Dr. Kozłowski, Doç. Dr. Jesus Gil Fuensanta'nın görüşleri alınmıştır. Kendilerine teşekkür ederiz.
4. ASPEG Anadolu Speleoloji Grubu Derneği'nden Hakan Eğilmez, Dr. Mark Metin Albukrek, Gülşen Küçükali, İlker Gürbüz, Gülhun Gürbüz, Dr. Emre Kuruçayırılı araştırmalarımızda aktif olarak görev yapmışlardır.
5. İlk olarak D.H. French tarafından 1960'lı yıllarda yapılan yüzey araştırması sırasında saptanmıştır (French 1965: 34-39). Daha sonra Mehmet Özdoğan'ın Trakya Araştırmaları çerçevesinde birkaç kez ziyaret edilmiştir (Özdoğan 1983:21-58). İTA projesi kapsamında da Ş. Aydıngün başkanlığında 2007-2008-2009 yıllarında tekrar incelenmiştir.
6. Höyük arazi sahiplerince sürekli olarak tahrip edilerek küçültülmektedir. Kepçe ile yapılan tahribatın belgesi İstanbul I. Numaralı Koruma Kuruluna sunulmuştur. Ayrıca, höyüğün tepesine 2009 yılında bir helikopter pisti yapılmıştır. Girişimlerimiz sonucunda tahribatlar engellenmiştir. Ancak, bu gelişmeler sonucunda arazi sahipleri höyükte çalışmamıza izin vermemişlerdir. Her yıl araştırma ekibimiz höyüğü uzaktan kontrol ederek tahribatın daha fazlalaşmaması için kontrol altında tutmaktadır.
7. Selimpaşa Höyük'te Bristol Üniversitesi'nden Prof. Dr. Volker Heyd ve Çanakkaale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden Doç. Dr. Çağlar Yalçın 2007-2008 yılları arasında jeofizik ve jeoradar çalışmalarını yürütmüşlerdir (Heyd vd. 2010: 553-569). Yrd. Doç. Dr. Emre Göldoğan yüzey taraması amış; Yrd. Doç. Dr. Hakan Öniz ise höyüğün deniz ve nehir ilişkisini incelemiştir (Aydıngün vd. 2010:273-288). Yapılan çalışmalarda höyüğün yukarı ve aşağı seviyelerindeki değişiklikler üzerinde durulmuştur.
8. Kentleşme süreci içinde aşağı ve yukarı yerleşme ayrımının basit bir örneği ETÇ I'de Karataş Semayük'te görülmüş (Mellink 1965: 245-248), ETÇ II'den sonra bu ayırım daha da belirginleşmiştir.
9. "Anadolu Yerleşim Planı" terimi (Anatolisches Siedlungsschema) ilk kez M. Korfmann tarafından kullanılmıştır. Bu plan tipi en iyi biçimde Demircihöyük'ten bilinir (Korfmann 1983:222 vd, fig.343). Pulur-Sakyol, Karataş-Semayük, Karaoğlan'dan daha sonra, Batı Anadolu'da yapılan Küllüoba, Seyitömer, Keçiçayırı, Bademağacı, Hacılar Büyük Höyük kazıları bu plan tipinin daha çok İç Batı Anadolu'ya özgü olabileceğini gösterdiğinden terimin "İç Batı Anadolu Yerleşim Modeli" olarak kullanılması önerilmektedir (Fidan 2012: 30).
10. Bu tez 1988 yılından beri T. Efe tarafından savunulagelmıştır (Efe 1988).

KAYNAKÇA

- Alexandrov 2009, S. Alexandrov. "Ukrashenija za kosa ot zlato i spevro prez bronzovata epoha v Severna Bulgaria (Gold and silver hair-rings from Bronze Age north Bulgaria)", *Arheologija* (Sofia), no. 1-2: 5-18.
- Aydingün – GÜLDOĞAN – Heyd 2010, Ş. Aydingün, E. GÜLDOĞAN and V. Heyd. "2008 yılı İstanbul Tarih Öncesi Çağlar Yüzey Araştırması", *27. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 3, 273-288.
- Bertemes 1998, F. Bertemes. "Der mittelbronzezeitliche Kultgraben von Drama und seine kulturhistorische Stellung in SE Europa", *Archäologisches Nachrichtenblatt* 3, no.4: 322-330.
- Dönmez 2006, Ş. Dönmez. "The Prehistory of the Istanbul Region: A Survey", *Ancient Near Eastern Studies* 43: 239-264.
- Efe/Ay-Efe 2001, T. Efe. D.Ş.M.Ay-Efe. "Küllüoba: İç Kuzeybatı Anadolu'da bir İlk Tunç Çağı Kenti:1996-2000 Yılları Arasında Yapılan Kazı Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi", *Tüba-Ar*, 4, 43-78.
- Efe/Ay-Efe 2007, T.Efe. and D.Ş.M.Ay-Efe. "The Küllüoba Excavations and the Cultural/Political Development of Western Anatolia Before the Second Millennium B.C", (Doğan-Alparslan M. – Alparslan, M. – H. Peker, Eds.) *VİTA/HAYAT. Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol' a Armağan*, 251-268.
- Efe 1988, *Demircihüyük, Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-1978, III, 2. Die Keramik 2 C: Die Frühbronzezeitliche Keramik der Jüngerer Phasen (ab Phase H)*. Philipp von Zabern, Mainz am Rhein,
- Efe 2004, T. Efe. "Yassıkaya, an Early Bronze Age Site near Heraclea Pontica (Kdz Ereğli) on the Black Sea Coast". B. Hänsel and E. Studeníková (eds.), *Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und Ältere Bronzezeit. Gedenkschrift für V. Němejcová-Pavúková* (Studia Honoria 21): 27-37. Rahden/Westf.: Leidorf.
- Efe 2007, T. Efe. "The Theories of the 'Great Caravan Route' between Cilicia and Troy: The Early Bronze Age III in Inland Western Anatolia". *Anatolian Studies*, 57: 47-64.
- Efe – Fidan 2006, T. Efe – E.Fidan. "Pre-Middle Bronze metal objects from inland western Anatolia: a typological and chronological evaluation". *Anatolia Antiqua*, 14: 15-43.
- Fidan 2012, E. Fidan. "Küllüoba İlk Tunç Çağı Mimarisi", *Masrop*, 1-44.
- Firdich 1997, "Pinnacle E4/5 – Die Keramik der Periode Troia II im Vergleich", *Studia Troica* 7: 111-258.
- French 1965, "Recent Archaeological Research in Turkey- Surface Finds from Various Sites". *Anatolian Studies* 15, 1965, 34-39.
- Georgiev – Merpert – Katincharov – Dimitrov 1979, G.I. Georgiev – N.J.Merpert – R.V.Katincharov – D.G.Dimitrov, *Ezero. Rannobronzovoto selishte*. Sofia: Bulgarian Academy of Science.
- Heyd – Aydingün – GÜLDOĞAN 2010, V. Heyd – Ş. Aydingün – E.GÜLDOĞAN. Geophysical Applications for ITA 2008: The Example of Selimpaşa Höyük, *25. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 553- 569.
- Heyd, 2011, V. Heyd, Yamnaya burials and tumuli west of the Black Sea. In S. Mül-

ler- Celka – E. Borgna (eds.), *Ancestral Landscapes: Burial mounds in the Copper and Bronze Ages* (Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée 61): 536-555. Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée.

Kılıç 2008, S. Kılıç. "The Early Bronze Age Pottery in Northwest Turkey in Light of Results of a Survey around the Marmara Sea", H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu and R. Tuncel (eds.), *The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age* (Research Center for Maritime Archaeology (ANKÜSAM) Publication 1), 275-283.

Korfmann 2001, M. Korfmann. "Tarih Öncesi Yerleşim Yeri, Hisarlık Tepesi En Alt-tan üste Doğru" Troia'nın On kenti", *Düş ve Gerçek Troia*, 347-354.

Korfmann 1983, M. Korfmann. *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-1978. Vol. I. Demircihüyük I: Architektur, Stratigraphie und Befunde*, Mainz.

Mellink 1965, M. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia", 1964. *American Journal of Archaeology*. 69(3), 241-251.

Nikolova 1999, L. Nikolova. *The Balkans in Later Prehistory* (BAR International Series 791). Oxford: Archaeopress.

Özdoğan 1983, M. Özdoğan. "Trakya'da Tarihöncesi Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Bazı Sorunlar", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 10/11, 21-58.

Özdoğan 2011, M. Özdoğan. "Kanlıgeçit", *ArkeoAtlas*, 01, 220-221.

Özdoğan/Parzinger 2012, M. Özdoğan – H. Parzinger. *Die frühbronzezeitliche Siedlung von Kanlıgeçit bei Kırklareli*, Studien im Thrakien-Marmara-Raum 3, Verlag Phillip von Zabern, Mainz.

Özbek 2008a, O. Özbek. Trakya Güneyinde Prehistorik Dönem Araştırmalar. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 129: 1-12. (2008)

Özbek 2008b, O. Özbek. "Gelibolu Yarımadası Güneyindeki bazı höyüklerin son araştırmalar ışığında yeniden değerlendirilmesi" *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 127: 1-14.

Rahmstorf 2006, L. Rahmstorf. Zur Ausbreitung vorderasiatischer Innovationen in die frühbronzezeitliche Ägäis. *Præhistorische Zeitschrift* 81, no.1: 49-96.

Rahmstorf 2011a, L. Rahmstorf. "Re-integrating 'Diffusion': the Spread of Innovations among the Neolithic and Bronze Age Societies of Europe and the Near East", T. Wilkinson, S. Sherratt and J. Bennet (eds.), *Interweaving Worlds. Systemic Interactions in Eurasia, 7th to 1st Millennia BC. Papers from a conference in memory of Professor Andrew Sherratt*: 100-119. Oxford: Oxbow.

Rahmstorf 2001b, L. Rahmstorf. "Mass für Mass. Indikatoren für Kulturkontakte im 3. Jahrtausend", *Lebenswelten*, 144-153.

Sarı 2009, D. Sarı. "Late EB II pottery recovered in complex II of Küllüoba". *Anatolia Antiqua* 17: 89-132.

Schwenzer 2005, S. Schwenzer. "Zum Beginn der Frühbronzezeit in Bulgarien", B. Horejs, R. Jung, E. Kaiser and B. Terzan (eds.), *Interpretationsraum Bronzezeit. Bernhard Hänsel von seinen Schülern gewidmet* (Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 121): 181-189. Rahden/Westf.: Leidorf.

Şahoğlu 2005, V. Şahoğlu, "The Anatolian Trade Network and the Izmir Region During the Early Bronze Age". *Oxford Journal of Archaeology* 24, no.4: 339-361.